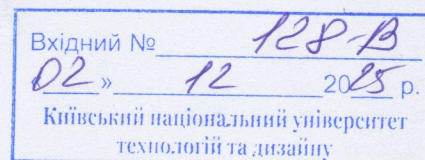

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри фінансових ринків та технологій
Державного податкового університету
КЛЮЧКИ ОЛЬГИ ВОЛОДИМИРІВНИ
на дисертаційну роботу
КВАСА ВІКТОРА ОЛЕКСІЙОВИЧА
на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в
трансформаційній системі України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка

1. Актуальність теми дисертації

Солідарна пенсійна система, яка історично становила основу соціального захисту громадян, в умовах демографічного старіння, міграційних процесів та зниження співвідношення працюючих до пенсіонерів виявляє свою обмежену спроможність. Дефіцит Пенсійного фонду, посилений наслідками воєнних та економічних криз, актуалізує потребу в ефективних інститутах накопичувального пенсійного страхування. У цих умовах економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення набуває стратегічного значення як інструмент фінансової стабілізації, диверсифікації джерел пенсійних доходів і формування довгострокових інвестиційних ресурсів.

Таким чином, необхідність розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування і впровадження економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України визначають актуальність дисертаційного дослідження Кваса В. О.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

На підставі ознайомлення з дисертаційною роботою Кваса В. О. можна зробити висновок, що дослідження на тему «Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України» є цілісною, логічно структурованою, завершеною працею, зі значущими для науки результатами.

Ступінь обґрунтованості та достовірності отриманих у роботі результатів підтверджується власними теоретичними та практичними дослідженнями.

Обґрунтованість наукових результатів, висновків та рекомендацій забезпечується використанням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, фундаментальних положень сучасної економічної теорії, сукупності наукових підходів, що зумовлені метою та завданнями дисертації.

Достовірність сформульованих у роботі положень наукової новизни та отриманих результатів підтверджується оглядом достатнього обсягу наукової літератури. Список використаних джерел налічує 136 найменувань.

Зміст дисертації розкриває тему наукового дослідження, характеризується послідовністю викладення матеріалу, аргументованістю та чіткістю висновків.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна одержаних дослідження результатів полягає у обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо формування та впровадження економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в умовах трансформаційної економіки України.

З-поміж основних досягнень дисертаційної роботи Кваса В. О., що дозволяють підтвердити наукову новизну, наступні:

уперше розроблено економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення, впровадження якого забезпечує дуалістичний вплив на учасників, на користь яких сплачуються пенсійні внески, та недержавні пенсійні фонди, що дозволяє: по-перше, забезпечити захист прав та економічні вигоди учасникам системи недержавного пенсійного забезпечення за рахунок страхування, нагляду за діяльністю обслуговуючих компаній та контролю за їх інвестиційною діяльністю; по-друге, максимізувати зиски недержавних пенсійних фондів шляхом накопичення, розподілу та інвестування пенсійних накопичень для забезпечення високого рівня прибутковості пенсійних активів та використання фінансових інструментів вкладення коштів;

удосконалено:

- функціональний підхід до трансформації системи недержавного пенсійного забезпечення шляхом систематизації цілей, завдань та напрямів діяльності її суб'єктів за економічною, соціальною, накопичувальною, інвестиційною та конкурентною функціями;
- сутнісні характеристики макроекономічних ризиків системи недержавного пенсійного забезпечення, які на відміну від інших, відображають зменшення ймовірності отримання учасниками недержавних пенсійних фондів справедливого пенсійного та інвестиційного доходу внаслідок падіння ВВП, зайнятості та оплати праці, еміграції населення, інфляції, зменшення віддачі від інвестицій та дохідності активів;
- науково-аналітичні підходи до оцінки економічного стану та рівня розвитку недержавних пенсійних фондів з їх поділом на відкриті, корпоративні та професійні за показниками інвестиційного доходу, структури активів за інструментами, чистої вартості активів та прибутку від інвестування, що дозволило виявити залежність між падінням економічної активності і девальвацією національної валюти в умовах воєнного стану в Україні та зменшенням інвестиційних можливостей фондів, що полягають в обмеженні їх здатності генерувати дохід для учасників і зниженні чистої вартості активів;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування дуалістичної природи функціонування і розвитку недержавних пенсійних фондів, що полягає у їх позиціонуванні: по-перше, як соціальних інституцій, що вирішують завдання щодо забезпечення пенсіонерів вищими доходами в старості за рахунок використання коштів та отримання інвестиційного доходу від участі в недержавній накопичувальній пенсійній системі; по-друге, як акумулюючих інституцій фінансового посередництва, що трансформують заощадження населення в інвестиції;
- варіативні комбінації оптимального поєднання механізмів державного та недержавного пенсійного забезпечення, що ґрунтуються на трансформації накопичувальної пенсійної системи третього рівня і дозволяють забезпечити пенсіонерам додатковий пенсійний та інвестиційний дохід та виплату гарантованих державою пенсій з Пенсійного фонду України;
- наративи розвитку недержавних пенсійних фондів, що включають просвітницьку діяльність щодо переваг участі у цих фондах та сприятимуть підвищенню довіри громадян до недержавної накопичувальної пенсійної системи; впровадження податкових пільг для учасників як стимулу громадян до участі у недержавному пенсійному забезпеченні; цифровізація процесів управління пенсійними накопиченнями шляхом розробки та впровадження онлайн-платформ, мобільних додатків; розширення інвестиційних можливостей та диверсифікації активів фондів, що мінімізуватиме ризики та забезпечить стабільний дохід для учасників.

4. Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження

Основні положення дослідження Кваса В. О. достатньо розкриті в опублікованих наукових працях загальним обсягом 3,5 друк. арк., з яких автору належить 1,9 друк. арк.: з них: 5 статей – у фахових виданнях з

економіки, 8 публікацій – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Публікації здобувача відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами).

Основні положення та висновки дисертації доповідалися й одержали схвалення на восьми міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації» у доповіді «Роль недержавних пенсійних фондів в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України» (м. Київ, 7 жовтня 2022 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації» у доповіді «Пенсійна реформа як фінансовий інструмент досягнення сталого розвитку України в умовах трансформаційної економіки» (м. Хмельницький – м. Херсон, 14 червня 2023 р.), X Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи» у доповіді «Міжнародний досвід впровадження недержавних пенсійних фондів» (м. Київ, 25 травня 2023 р.), V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку» у доповіді «Основні ризики пенсійної системи» (м. Київ, 23 квітня 2024 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації» у доповіді «Розвиток недержавних пенсійних фондів в умовах повоєнного відновлення України» (м. Київ, 4 жовтня 2024 р.), VI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого

розвитку» у доповіді «Недержавне пенсійне забезпечення та макроекономічна стабільність» (29 квітня 2025 р.); Всеукраїнських науково-практичних конференціях: II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні» у доповіді «Правове регулювання системи недержавного пенсійного забезпечення в контексті повоєнного відновлення України» м. Київ (8 жовтня 2024 р.), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні» м. Хмельницький – м. Херсон, (10 грудня 2024 р.).

5. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретичне значення дослідження полягає розробленні теоретико-методичних положень щодо формування та впровадження економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України. Автором обґрунтовано роль державних органів у забезпеченні прозорості й стабільності функціонування фондів, значення корпоративних програм як прояву соціальної відповідальності бізнесу та необхідність цифровізації для підвищення ефективності й довіри до системи.

У дисертаційній роботі визначено ключові умови результативної діяльності недержавних пенсійних фондів у трансформаційній системі України, зокрема чітку взаємодію адміністратора, компанії з управління активами та банку-зберігача, а також регламентування прав і обов'язків усіх учасників. Доведено, що формування пенсійних резервів за рахунок внесків роботодавців і громадян, інвестиційних доходів та цільових надходжень є базою стабільності системи. Визначено основні принципи функціонування недержавних пенсійних фондів, до яких належать відкритість, збереження вкладень, оперативність та кооперативність, що сприяють формуванню довіри учасників системи та прозорості діяльності фондів. Показано, що відкриті

фонди домінують за кількістю учасників і обсягами активів, а корпоративні та професійні фонди орієнтовані на специфічні групи учасників. На основі аналізу діяльності провідних фондів, таких як «ОТП Пенсія», «Династія» та «Соціальний стандарт», доведено наявність позитивної динаміки чистої вартості активів і рівня дохідності, що свідчить про ефективні стратегії управління активами. Одночасно встановлено приклади неефективних інвестиційних стратегій, що підкреслює необхідність удосконалення управління активами та підвищення професійного рівня учасників ринку.

Виявлено низку ключових викликів, що стримують розвиток системи недержавних пенсійних фондів в Україні. Серед них: низький рівень фінансової грамотності населення, що обмежує розуміння переваг накопичувального пенсійного забезпечення; недовіра до фінансових інституцій, яка впливає на готовність громадян робити внески; обмежена державна підтримка та відсутність ефективних стимулів для роботодавців щодо запровадження корпоративних пенсійних програм. Вказані чинники створюють бар'єри для широкого охоплення населення накопичувальною системою та потребують системних заходів зі сторони держави та фінансових регуляторів.

Доведено, що впровадження недержавного пенсійного забезпечення є особливо актуальним на тлі старіння населення та дефіциту солідарного рівня пенсійного забезпечення, оскільки система урізноманітнює джерела пенсійних виплат і створює передумови для довгострокової фінансової стабільності пенсійної системи України. Показано, що цифрові сервіси підвищують доступність послуг, забезпечують оперативний доступ до інформації про стан рахунків, сприяють більш активній участі громадян у плануванні власної пенсії, автоматизують ключові операційні процеси фондів, зменшують навантаження на адміністративний персонал та підвищують ефективність управління активами.

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темою:

«Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві» (державний реєстраційний номер 0120U114581), у межах якої здобувачем визначено економічні важелі забезпечення суб'єктами системи недержавного пенсійного забезпечення соціальної, накопичувальної, інвестиційної та конкурентної функції.

На практичному рівні рекомендації автора використані у діяльності:

Професійного пенсійного фонду Незалежної галузевої професійної спілки енергетиків України – в частині удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення України в умовах воєнного стану шляхом розробки інвестиційного інструментарію накопичення, розподілу та інвестування пенсійних накопичень для забезпечення високого рівня прибутковості пенсійних активів, використання фінансових інструментів вкладення коштів, механізмів отримання учасниками НПФ інвестиційного доходу з можливістю інвестувати пенсійні накопичення після досягнення страховою особою пенсійного віку (довідка від 24.01.2025 № 2-01/25);

Громадської організації «Світле майбутнє України» – щодо залучення стейкхолдерів, некомерційних громадських організацій та бізнесу до розбудови системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні та при формуванні обґрунтованих пропозицій для зацікавлених сторін в частині забезпечення стійкого функціонування суб'єктів накопичувальної пенсійної системи, платоспроможності і ліквідності недержавних пенсійних фондів, а також при провадженні просвітницької діяльності серед молоді (довідка від 17.07.2025 № 7-25);

ТОВ «КУА «Реноме – 2008» – в частині застосування економічних стимулів залучення працівників до накопичувального пенсійного забезпечення. Здобувачем проведені аналітичні розрахунки доходів і витрат участі працівників у недержавних пенсійних фондах задля пенсійного

забезпечення та гарантування достатнього для якісного життя доходу, а також страхування від ризиків протягом трудового життя і в старості (довідка від 26.03.2025 № 05-05/481);

Основні теоретичні результати й науково-практичні рекомендації автора впроваджено в освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисципліни «Економічна теорія» (довідка від 17.09.2025 № 06-77/2186).

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Аналіз змісту дисертації Кваса В. О. на тему ««Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України», засвідчив, що автор успішно вирішив поставлені завдання, мета дослідження – досягнута.

Роботу виконано державною мовою.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ознайомлення з дисертацією та науковими працями Кваса В. О., у яких представлені основні наукові результати, підтверджує, що автор дотримується принципів та норм академічної доброчесності. За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, що викладені у дисертації та винесені на захист, отримані особисто автором.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Кваса В. О., слід зазначити, що мають місце зауваження і побажання, а окремі висновки автора є дискусійними.

1. Поза увагою автора залишились питання розкриття ролі страхових компаній у страхуванні ризиків учасників недержавних пенсійних фондів (с. 93-94).

2. У п. 3.1. «Передові практики впровадження недержавного пенсійного забезпечення» автором проаналізовані системи недержавного пенсійного забезпечення окремих країн світу. По-перше, не зрозуміло, за яким критерієм обирались країни для порівняльного аналізу. По-друге, доцільно було більшої уваги приділити аналізу пенсійних систем країн, схожих за масштабами економіки, податковими системами та моделями державного регулювання з огляду прийнятності їх впровадження (часткового або повного) в Україні. По-третє було б доцільно глибше розкрити ризики імплементації зарубіжних моделей в українській економічній системі з урахуванням воєнних та післявоєнних умов, обмеженості інвестиційних інструментів та специфіки регуляторного середовища.

3. У другому аналітичному розділі автору доцільно було провести аналіз демографічної структури населення, динаміки старіння нації, зайнятості за віковими групами з метою посилення аргументації пропонованих у межах економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення заходів щодо акумуляції фінансових ресурсів та заощаджень населення в інвестиції.

4. У п. 3.2 «Методичні підходи до формування економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в Україні» автор пропонує створення мобільного додатка для контролю споживачем своїх пенсійних внесків у недержавних пенсійних фондах і проводить детальні розрахунки витрат і вигод. Водночас, у розвинутих країнах вже створені подібні додатки, тому автору доцільно було проаналізувати можливість та зробити оцінку переваг /

недоліків придбання прав на використання аналогів мобільного додатка для контролю споживачем своїх пенсійних внесків у недержавних пенсійних фондах з наступною адаптацією до української системи.

5. У роботі детально висвітлено питання цифровізації недержавних пенсійних фондів, зокрема впровадження мобільних додатків та цифрових платформ (розд. 3.2–3.3). Разом з тим у дисертації недостатньо окреслено ризики кібербезпеки та захисту персональних даних учасників недержавних пенсійних фондів, які є критично важливими при цифровізації фінансових сервісів. Врахування цього напряму надало б більшої комплексності запропонованому економічному механізму.

Водночас, означені зауваження не зменшують наукового внеску та практичної цінності виконаної роботи.

9. Загальна висновки щодо дисертаційної роботи

За змістом, теоретичним рівнем і практичною значимістю дисертаційна робота Кваса В. О. на тему ««Економічний механізм недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України», є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування і впровадження економічного механізму недержавного пенсійного забезпечення в трансформаційній системі України.

Зміст дисертаційної роботи, одержані основні наукові положення та висновки відповідають спеціальності 051 – Економіка.

Робота відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) та пп. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої

вченої заради закладу вищого освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор Квас Віктор Олексійович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

**Офіційний опонент,
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансових ринків
та технологій, заступник декана
з навчально-методичної роботи
факультету соціально-гуманітарних технологій,
спорту та реабілітації
Державного податкового університету**

ОЛЬГА КЛЮЧКА

